

Pas på med at låse jer fast til en teknologi, der er for afhængigt af eksterne forsyninger. Og hvis I gør, så hav et alternativ. Dette var tilsyneladende opskriften på succes i den store mejerisektors tilfælde.

Energipriser.

Har du råd for tiden? Råd fra fortiden

KRONIK

Af videnskabelig assistent Joe Bilborough, professor Paul Sharp og ph.d.-studerende Christian Vedel, Økonomisk Institut, SDU

Det tilskrives den kendte forfatter Mark Twain at minde os om, at "historien gentager ikke sig selv, men ofte rimer den". Der er i høj grad sammenlignelighed mellem tiden i vores forskning og det der udspiller i dagens verdensbillede.

I dag er der geopolitiske spændinger og faktiske troppebevægelser ved den russisk-ukrainske grænse. En krudttønde, som vi må håbe, ikke bliver antændt. Men der er også en global pandemi, der har været skyld i store (og ulige fordelte) sociale, økonomiske, forsyningsmæssige og ikke mindst sundhedsmæssige konsekvenser.

For nyligt har mange betalt den højeste elregning i mands minde. Inflation og især stigende energipriser præger økonomier i hele den vestlige verden, og energimangel er en reel trussel - et fænomen vi ellers (heldigvis) har været fri for siden 70'erne.

VORES PARALLEL ER dog ikke 1970'erne, men i stedet perioden lige efter første verdenskrig. Danmark udviklede sig hastigt i slutningen af 1800-tallet, hvor fabrikker sprang frem i byerne og hundredvis af andelsmejerier og andelsslagterier spredte sig på landet. Kul var den langt vigtigste energikilde. Det til trods for at Danmark ikke havde nogle kulreserver i undergrunden. Vi var derfor komplet afhængige af at importere det. Hovedparten kom fra Storbritannien, hvorfra det var relativt billigt og nemt at fragte over Nordsøen. Rigelige mængder smør, bacon og æg blev sendt retur.

Krigen og dens efterspil bragte Danmark i en faretruende position. Der var fire primære problemer for kulforsyningerne efter første verdenskrig.

Først og fremmest betød krigen i sig selv, at fragten over havet var dyr og farlig, og lande hamstrede de vigtigste varer til egen økonomi.

For det andet udbrod den såkaldte Spanske syge i 1918, hvilket havde en direkte effekt på kulproduktion.

For det tredje fulgte en række arbejdskonflikter i kølvandet på krigen. Strejker blandt minearbejdere havde ligeledes en direkte konsekvens for kulproduktion.

For det fjerde blev handelspolitikken i 1920'erne mere restriktiv. Regeringen reagerede på krisen ved en række markedsinterventioner, herunder opbygning af nødforslag af kul, rationering til vigtige sektorer og forsøg på at finde alternative importveje.

Der blev endda gjort desperate forsøg på at udvinde den meget begrænsede mængde brunkul, der findes på Bornholm - til trods for den meget ringe kvalitet.

VORES FORSKNING I denne periode tager udgangspunkt i tre vigtige begreber, der længe har været kendt i forhold til energisikkerhed, som også økologiske økonomer fremhæver i forbindelse med håndteringen af klimakrisen: Resiliens, tilpasningsevne og transformerbarhed.

For at undersøge betydningen af dette, bruger vi store mængder detaljeret data for hvert enkelt af mejerierne i perioden 1900-1928. Det dækker både årene før og en del år efter energikrisen, men før den store depression ramte verdensøkonomien.

Til trods for at mejerierne havde specialiseret sig i kul-afhængig teknologi, kan vi vise, at de var hurtigt i stand til at tilpasse sig til den nye virkelighed gennem for eksempel udvinding af lokal tørv som brændsel. Mejerier, der var tættere på tørv, havde således en fordel i en industri, der blev meget hårdt ramt, med store fald i produktionstallene.

I denne kontekst var mejerier, der er tættere på ferskvandsaflejringer - der er associeret med forekomst af tørv - mere produktive, når kul var begrænset. Interessant, er det, at denne højere produktivitet ikke var der før, men forblev, selv da forsyningskrisen i kul aftog.

Midt i sabelraslen, pandemi og energikrise er gode råd dyre, men vi kan lære vigtige lektier om, hvordan man kommer godt og sikkert igennem fra historien. For så vidt, hvad vores specifikke forskning angår, så tyder det på, at man bør sikre sig tilgængelighed af alternative energikilder.

Mejerier i 1910 - før forsyningskrisen - ville næppe have anerkendt vigtigheden af alternativer. Den ene optimale energikilde (for den tid) var kul. Og således var det, som de brugte.

Illustration: Gert Ejton

Hvis vi skulle agere rådgivere for datidens andelsbønder, ville vi foreslå dem at sørge for at have alternativ energi tilgængelig. Men denne lektie kan selvfølgelig generaliseres og applikeres i mange ulige sammenhænge.

NÅR EU'S ENERGISTRATEGI diskuteres, bør man være opmærksom på, at import af energi ikke i hovedregel altid har fungeret. Hvis man ønsker en stabil økonomi med de sociale fordele det har, så er det altså værd at sørge for en backup, når den russiske bjørn rører på sig, eller i andre endnu uforudsigelige internationale kriser.

For danske virksomheders angående, så er der en meget specifik lektie: Pas på med at låse jer fast til en teknologi, der er for afhængigt af eksterne forsyninger. Og hvis I gør, så hav et alternativ. Dette var tilsyneladende opskriften på succes i den store mejerisektors tilfælde.

Hvad fremtidige forskere i Økonomisk Historie drager af lektier fra vores nutid, må vi vente mange år i spænding på (ja, helt indtil det kan ses i et historisk lys). Globale kriser skal ikke forklejnes for den dårligdom, der medfølger, men de udgør dog også en mulighed for at få indblik i årsagssammenhænge.

I vores tilfælde udgør den tilfældige placering af ferskvandsaflejringer og det pludselige fravær af kul et naturligt eksperiment, der giver os viden om de ellers utilgængelige årsagsvirkninger af forsyningsikkerhed. Herunder får vi en bedre forståelse af betydningen af de materielle vilkår, vi omgås os med.

Det er en del af at forstå vores plads som mennesker i en stor verden, hvilket er i sig selv er vigtigt. Men det betyder f.eks. også, at fremtidens energipolitik kan udformes bedre til gavn for alle. Hvis du skruer ned for varmen for at spare, kan du derfor varme dig på, at vi måske bliver klogere af det.

Forskningsresultaterne, som præsenteres i denne kronik, stammer fra: Henriques, S, Sharp, P, Tsoukli, X & Vedel, C. 2021. "Resilience, Adaptability and Transformability: Danish Butter Factories in the Face of Coal Shortages". CEPR Discussion Paper DP16769, London, Centre for Economic Policy Research.